

Køer på græs og klovlidelser

Af dyrlæge Bjarne Elgaard, Roslev Dyreklinik Landpraksis

Alle, der om foråret har set køer komme på græs, kan kun glædes over synet af de kåde køer. Der er ingen tvivl om, at de nyder det. Ligeledes er der talrige undersøgelser som viser, at afgræsning er forbundet med færre klovlidelser. Problemet er bare, at mange af disse undersøgelser er foregået i besætninger med langt færre køer, end der er i en dansk gennemsnitsbesætning.

Denne artikel skal forsøge at belyse afgræsningens indflydelse på klovlidelser i besætninger af dansk gennemsnitsstørrelse.

Årsager til klovlid- lemme problemer ved afgræsning

Når man taler om afgræsning, er New Zealand ofte det første man kommer til at tænke på. Besætningsstørrelsen er betydeligt større end herhjemme. Køerne opholder sig på marken hele tiden og er kun under tag, når de bliver malket. De tilbydes intet eller kun lidt kraftfoder ud over det græs, som de selv optager. Alligevel er der en del besætninger med klovlidproblemer, først og fremmest laminitis relaterede. Op til 25 % af køerne kan være halte under disse ekstensive forhold. Hvad er årsagen til det?

Ifølge en meget dygtig forsker og praktiserende dyrlæge ved navn Neil Chesterton er der to årsager til klovlidproblemer i New Zealand:

- Dårligt vedligeholdte drivveje
- Utålmodig håndtering af køerne på drivvejene og ved malkning.

Drivveje

Med stigende besætningsstørrelse øges afstanden, som køerne skal tilbagelægge på en hård drivvej. En optrådt drivvej dur ikke ret længe. Derfor skal drivvejen være lavet rigtigt, men skal køer gå længere end ca. to km i alt per døgn på en fast vej, slides klovene tynde. Det forværres af dårligt vejr, en ru overflade og en dårlig udformning, som kan øge ophobningen af vand på drivvejen. Specielt overgangen mellem drivvej og indgangen til stalden udgør ofte et problem.

Man må endelig ikke jage på køerne, når de skal hjem fra marken. En ko, som selv bestemmer tempoet og retningen, vil sætte

forklovene hvor der ikke er ujævnheder, for eksempel sten. Bagkloven placeres derefter samme sted som forkloven. Bliver køerne presset, træder de på mange flere sten end de ellers ville gøre, da de fratages muligheden for at placere klovene rigtigt. Forsøger man at presse køerne til et højere tempo ved at jage på bagtroppen, eller ved at presse dem frem med en drivlåge i opsamlingen, vil de bagerste, svage køer undgå at overhale de mere dominante køer. De viger i stedet af til siden. Det øger klovliddet betydeligt.

Med hensyn til håndteringen under malkning er der mange guldkorn at hente, som ikke nødvendigvis har noget med afgræsning at gøre.

Opsamlingsplads

Den rækkefølge som køerne har på vej ind på opsamlingen er ikke nødvendigvis den samme, som de bliver malket i. Dvs. der skal være plads til at køerne kan passere hinanden i opsamlingen. Alt efter forholdene må kodrivere derfor tidligst anvendes efter 15 minutters malkning, eller efter at de første to hold har været igennem malkestalden. Køerne skal have tid og plads til at placere sig i forhold til deres rangorden. Bliver denne orden forstyrret hele tiden, bruger køerne tid på at få den etableret igen. Det øger malketiden!

Kodriveren må højst bevæge sig 1 meter per 10 sekunder på en rektangulær opsamlingsplads. Kodriveren skal køre med faste intervaller og i kort tid.

Køer, som har god plads, går og står med hovedet nede. Har de ikke det, står/går de for tæt på opsamlingspladsen/på drivvejen. Kan man se, at køerne løfter hovedet over andre køer, er det et sikkert tegn på køer i knibe! På grund af pladsmangel og stress skubber køerne til hinanden, hvilket øger klovliddet.

Der skal være plads på opsamlingen: Køer vil undgå at skubbe til nabokoen. Er der ikke plads nok, dvs. under 1,8 m² for de store racer, og 1,3 m² for Jersey, øges sliddet på klovene, når koen stritter imod for at undgå at blive skubbet væk.

Malkeren er for køerne den mest dominerende "ko". Derfor må man aldrig gå bagud af malkegraven for at få køerne til at gå ind i malkestalden. Dels vil de prøve at vige væk og derved mase klovene hårdt i underlaget, dels forstyrres hele den malkeækkefølge, som køerne omhyggeligt har etableret. Når man er kommet ned i graven igen, tager det tid for køerne at rokere tilbage på plads i forhold til hakkeordenen. Alt sammen øger det malketiden. Ved at spørge flere af de landmænd jeg omgås til daglig, er de ofte kommet til samme konklusion: De malkere som er utålmodige, dvs. flyver op og ned for at hente køer og råber ad køerne, er ofte de, der malker langsomt!

Køer er vanedyr. De vil helst håndteres ens hver dag. Det betyder bl.a. at der skal indarbejdes en bestemt rutine, som skal overholdes hver gang der malkes og af alle malkere.

Tynde såler

I Florida findes der også store besætninger, som imidlertid går på fast bund hele tiden. Her er det indlysende, at der er et stort slid på klovene. Desuden svækker gylle klovhornet og gør køerne mere udsat for slid. Det samme gør en foderration med et højt energiindhold, da det øger risikoen for sur vom og dermed laminitis, som giver en dårlig hornkvalitet.

Tynde såler øger risikoen for skader på kløvens læderhud og dermed også for laminitis. En sål som er under 7 mm tyk er meget udsat for beskadigelser.

Et alvorligt og gennemgående problem med store besætninger er således et øget ►

I tørre perioder er jordveje fine for køer at gå på, men ikke når det har regnet.

klovslid, uanset om man snakker Florida eller New Zealand.

Græsfodring

Et lavt vom-pH øger risikoen for laminitis. Man har i nogle år vidst, at afgræsning ofte giver et større fald i vom- pH end fodring på stald. Normalt anses et vom-pH på ca. 5,5 for at være kritisk, og kaldes subklinisk vomacidose. Et andet problem med lavt vom-pH kan være leverbylder (tænk på fodring af tyrekalve).

Økologiske køer har dobbelt så høj frekvens af leverbylder som konventionelle køer, hvilket er blevet koblet sammen med afgræsning. Imidlertid har forsøg på græssende køer i New Zealand vist vom-pH helt ned til 5,0, vel at mærke uden negative konsekvenser for koen. Hvis ikke det er afgræsningen alene, som giver problemer, er det måske kombinationen af afgræsning om dagen og "staldfodring" om natten?

Noget man i hvert fald ved noget om, er "forslugning". Det opstår, når en ko har måttet undvære foder i mere end ca. fire timer. Ved det efterfølgende måltid vil koen æde en langt større portion end ellers. Det øger i høj grad risikoen for fordøjelsesforstyrrelser og dermed risikoen for laminitis.

I forbindelse med afgræsning, kan klimaforhold betinge foderforstyrrelser. Står det ned i stænger, når køerne lukkes ud på marken, opgiver de hurtigt at æde og står i stedet og hænger nær leddet ind til stalden. Om eftermiddagen kommer de ind på opsamlingspladsen og bliver malket og først bagefter får de adgang til fuldfoederet. Ofte vil dette imidlertid være mere koncentreret end om vinteren, da koen formodes at have optaget en masse græs på marken. Dvs. koen kan efter en "sultperiode" på måske seks timer forsluge sig i et foder med en meget lav tyggetid. Det kan let give ikke bare klov-, men også fordøjelsesproblemer pga. sur vom.

Smitsomme klovlidelser

På ét punkt er der en klar forbedring ved afgræsning. Det er med hensyn til infektiøse klovlidelser. Selv om klovbrandbylder indimellem kan udgøre et problem, både når det er meget tørt og når drivvejen er helt trådt op, så gælder det ikke Digital dermatitis. Ved afgræsning stopper smittespredningen. Ganske vist bliver sårene ved med at være der på allerede ramte køer, men der kommer langt færre nye tilfælde.

Afslutning

Afgræsning øger klovsundheden i små besætninger. I store besætninger er det et langt mere tvivlsomt foretagende at lukke køer på græs. Opdeling i mindre grupper af køer vil selvfølgelig hjælpe, men det er meget upraktisk. Der kræves også en god arrondering, ellers er det helt umuligt. Det er heller ikke ligeegyldigt, hvilken jordtype etc. man har.

Det er derfor langt vigtigere at løse klovproblemerne i stalden, hvor køerne under alle omstændigheder er den største del af tiden, afgræsning eller ej. Løsningen ligger blandt andet i at lave mere komfortable senge, et blødere underlag i gangarealer, og bedre afløb til gyllen i fastgulvsstalde. I forvejen er fodringen og foderoptagelsen på stald langt mere regelmæssig og lettere at styre end ved afgræsning.

Referencer:

Neil Chesterton: "Cow Comfort and Animal Welfare in Relation to Claw Diseases in Pasture Based Dairy Herds" The 15th International Symposium & the 7th Conference on Lameness in ruminants, Kuopio, Finland 2008. ■